

KVIZ O AIDSU – ZANIMIVA OBLIKA ZDRAVSTVENE VZGOJE

QUIZ ABOUT AIDS – AN INTERESTING FORM OF HEALTH EDUCATION

Zdenka Verban, Branislava Belovič, Anica Benkovič

UDK/UDC 616.988.6-083

DESKRIPTORJI: HIV infekcije; zdravstvena nega-metode

DESCRIPTORS: HIV infections; health education-methods

Izvleček – Kviz o aidsu je zanimiv in sodoben pristop v zdravstveni vzgoji pri učencih osmih razredov osnovne šole. Namen kviza je bil izvesti neformalni program zdravstvene vzgoje z aktivno udeležbo vseh udeležencev. Poseben poudarek smo dali aktivni udeležbi gledalcev. Kviz je potekal v treh fazah, katerih namen je bil delovanje različnih vzgojnih vplivov hkrati. Glede na uspešnost bomo program kviza posredovali osnovnim šolam Pomurja.

Abstract – Quiz about aids is an interesting and modern approach to health education of pupils of 8th grade of elementary school. The intention of the quiz was to carry out an informal form of health education in which all the participants actively participate. Active participation of all the involved was especially stressed. Quiz was carried out in three phases, enabling three different education approaches at the same time. Because of its success, the program of the quiz will be passed over to other elementary schools in Pomurje as well.

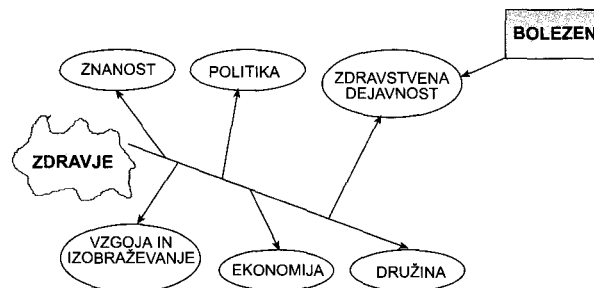
Uvod

Promocija zdravja je celovit pristop k doseganju zdravja. Organizacije predstavljajo pomemben delež izmed vseh aktivnosti promocije zdravja. Le-te ustvarjajo prve pogoje za zdravje, čeprav zdravje ni njihova prioriteta. Vse velike institucije, kot so zdravstvene ustanove, podjetja in šole predstavljajo pomembno okolje, ki vpliva na zdravje. Cilji in naloge organizacije se ponavadi ne skladajo s cilji promocije zdravja. Poslovni ljudje morajo biti konkurenčni na trgu, učitelji poskušajo pomagati učencem pri učenju in zdravstveno osebje skrbi za paciente; skrb za zdravje na njihovem delovnem mestu ni del njihove profesionalne vloge. Tako organizacija s svojimi vzorci mišljenja, vedenja in vrednotami vpliva na vedenje v zvezi z zdravjem (Grossmann, 1993).

Slika 1 prikazuje pomembne socialne sisteme, ki so odgovorni za promocijo zdravja.

Vzgoja in izobraževanje sta pomemben socialni sistem v promociji zdravja v širšem smislu in s tem v zdravstveni vzgoji kot eni izmed aktivnosti promocije zdravja v ožjem smislu.

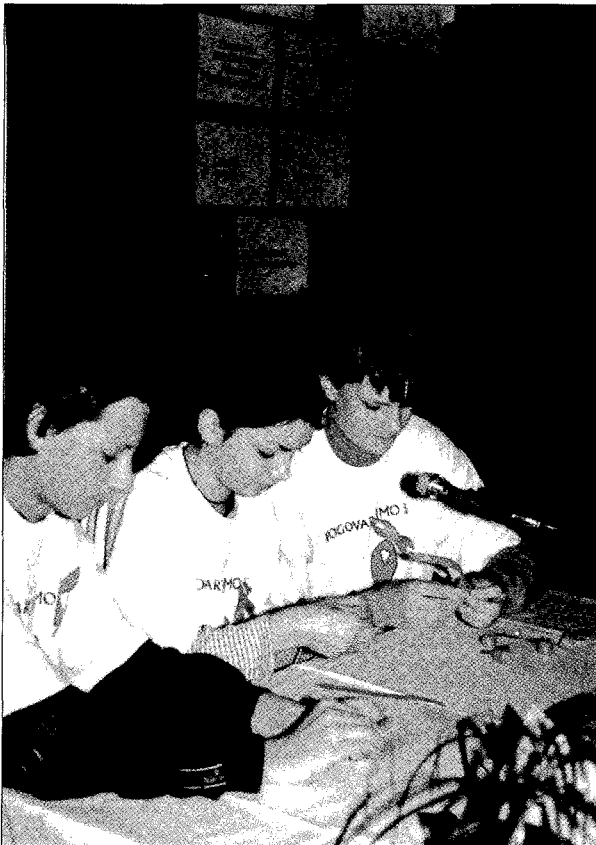
V procesu vzgoje in izobraževanja obstajajo stalne vzročno posledične zveze in odnosi. Zdravstvena vzgoja je strokovno in družbeno pomembna z vidika vloge in pomena enotne osnovne šole, ki naj zagotavlja vsem

Slika 1. Socialni sistemi in zdravje (Grossmann, 1993). učencem ustrezne pogoje za normalen in uspešen razvoj, nadaljnje izobraževanje ter vključevanje v delo in življenje. To je proces oblikovanja človekove miselnosti, odnosov in vedenja do zdravja; proces katerega končni cilj je izoblikovanje higienske in zdravstvene zavesti posameznika in skupnosti (Arko, 1991).

Pomen zdravstvene vzgoje in njenih metod in oblik dela je še posebej viden v spolni vzgoji. Šola predstavlja pomemben vir informacij o spolnosti, ki jih posreduje učencem na bolj ali manj formalen način. Enako velja tudi za aids, saj sta aids in spolnost tesno povezana (Shapiro, Flaherty-Zonis, 1994).

Število mladih, ki so že imeli spolne odnose, je v raziskavah posameznih avtorjev med 24 in 71 %, po-

S. 2.

vpredna starost pa od 14,2 do 17 let (Kipke-Sabol Lj., 1990; Durant RH, Sanders JM, 1989; Zani B, 1991). Čeprav se znanje o virusu HIV/aidsu izboljšuje, je znanje učencev o aidsu, spolno prenosljivih boleznih in kontracepciji še vedno nezadovoljivo (Strunin, Higson, 1987; Browen, Fritz, 1988). Ugotovljeno pa je tudi, da zaradi eksperimentiranja in rizičnega vedenja, povezanega s prepričanjem o neranljivosti, obstaja pri adolescentih večja nevarnost za okužbo z virusom HIV (Moore S, Rosenthal D, 1991).

Raziskava pri pomurskih srednješolcih je pokazala, da imajo le-ti nezadovoljivo znanje o spolnosti, kontracepciji in aidsu. Večina anketirancev iz te raziskave je ocenila, da ni možnosti, da bi se okužili z virusom HIV, hkrati pa so zaskrbljeni zaradi aidsa (Belović, 1997).

Raziskava je bila tudi osnova za izvajanje različnih zdravstvenovzgojnih akcij, namenjenih mladim. Ena izmed zdravstvenovzgojnih akcij je bil kviz o aidsu pri učencih osmih razredov osnovne šole. Vsakdo, tudi mladostnik, mora sprejeti nase del odgovornosti, se poučiti, kako se aids širi, omejiti rizično vedenje in se izogibati sramotnega žigosanja žrtev bolezni (Likar, 1989). Pozitivna sprememba v znanju, stališčih in vedenju je večja, če so vsebine o aidsu v okviru šolskega programa podkrepljene z izvenšolskimi aktivnostmi. Aktivno sodelovanje učencev v izdelavi izobraževalnega materiala in zdravstvenih sporočil je po-

Sl. 3.

vezano z bolj varnim vedenjem tistih, ki so že spolno aktivni (Adjuković in sod.).

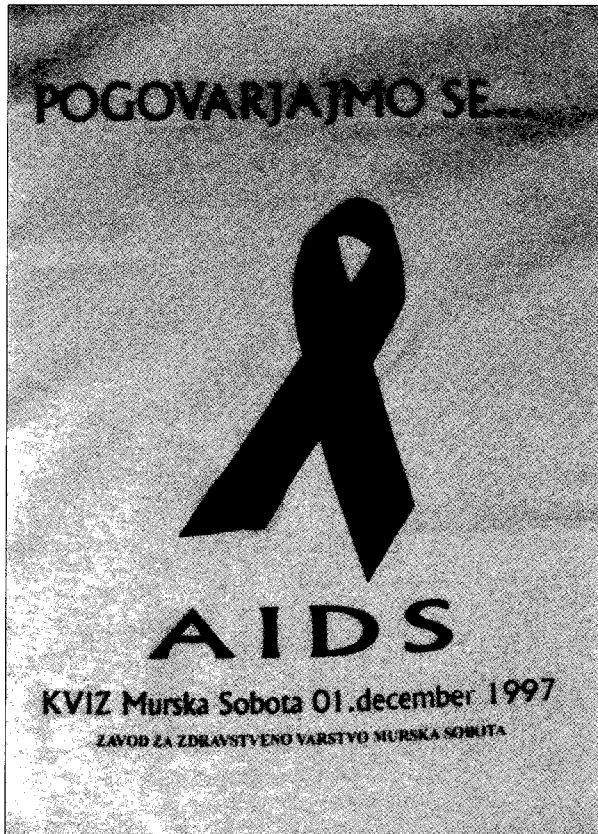
Namen zdravstvenovzgojne akcije Kviz o aidsu

Namen kviza o aidsu je bil:

- Izvesti eksperimentalni program neformalne zdravstvene vzgoje s tematiko o aidsu prek kviza, ki je temeljil na predhodni pripravi in aktivni udeležbi tekmovalcev in gledalcev kviza.
- Prek množičnih medijev informirati širšo javnost o problematiki aidsa.
- Spodbuditi učence k zdravstveni vzgoji vrstnikov.
- Učiteljem dati primer neformalnega izobraževanja v zdravstveni vzgoji.
- Pripraviti program kviza o aidsu za širši krog osnovnih šol.

Potek zdravstvenovzgojne akcije Kviz o aidsu

Ciljna populacija kviza o aidsu so bili učenci osmih razredov osnovne šole. Pobudniki in avtorji kviza so bili strokovnjaki Enote za zdravstveno vzgojo na Zavodu za zdravstveno varstvo Murska Sobota. Izvedbo je finančno omogočil Zavod za zdravstveno varstvo in donatorji.

Sl. 4.

Kviz je potekal v treh fazah.

Prva faza je vsebovala pripravo učencev na kviz. Potekala je dva tedna. V začetno fazo so bili vključeni vsi učenci, ki so bili obveščeni, da bodo aktivno sodelovali tekmovalci in gledalci kviza. Osnova za njihovo pripravo je bilo zdravstvenovzgojno gradivo o aidsu, dostopno na Zavodu za zdravstveno varstvo Murska Sobota. Pripravo so vodile učiteljice ter jim v tej fazi so potekala tudi dogovarjanja med Enoto za zdravstveno vzgojo na Zavodu in vodstvom Osnovne šole I Murska Sobota o organizaciji kviza. Obenem pa so potekala tudi dogovarjanja z moderatorjem kviza, ki je dobil natančna navodila o vodenju kviza.

Kviz je bil na Zavodu strokovno in tehnično pripravljen pred prvo fazo.

Druga faza je potekala ob Svetovnem dnevu aidsa. Namen te faze je bil izvedba kviza o aidsu. Gledalci so bili učenci vseh razredov, tekmovalci pa trije predstavniki iz vsakega razreda. Prostor, v katerem je potekal kviz, je bil opremljen z zdravstvenovzgojnim materialom. Kviz je bil sestavljen iz dveh delov, iz formalnega in neformalnega. Formalni del so zapolnila pisna in ustna vprašanja, neformalni pa je vseboval zabavne igrice, povezane s tematiko o aidsu.

Poimenovali smo jih: sporočila razredov ob Svetovnem dnevu aidsa, izdelava pentelj, igra z baloni,

skriti gost, izdelovanje plakatov s sporočili, igra s košarico vprašanj. Bistvo neformalnega dela je bilo, da so poleg tekmovalcev v teh igrah aktivno sodelovali tudi gledalci kviza. Ves čas kviza pa so bili gledalci s pasivnim poslušanjem ob odgovarjanju na ustna vprašanja tekmovalcev izpostavljeni zdravstvenovzgojnemu vplivu svojih vrstnikov. V formalnem delu je bilo pomembno še to, da so bili tudi v času izpolnjevanja pisnih vprašanj gledalci ves čas aktivni prek zabavnih igric.

Povezovalc kviza je skrbel za nemoten potek kviza, za točkovanje pa komisija, ki je bila sestavljena iz zdravstvenih in pedagoških delavcev. Učenci šole pa so v premorih poskrbeli tudi za glasbene točke. Na koncu so bili vsi razredi nagrajeni z diplomami in majicami z logotipom kviza, zmagovalni razred pa še s simbolično nagrado.

Tretja faza se je pričela že med kvizom in je trajala še nekaj dni po kvizu. Bistvo te faze je bilo vključevanje sredstev javnega obveščanja. Množični mediji, ki so bili vključeni, so bili lokalni radio, televizija in časopis.

Sl. 5. Shematski prikaz kviza o aidsu.

Slika 5 shematsko prikazuje zdravstvenovzgojno aktivno kviz o aidsu, slika 2 točko izdelovanja pentelj na kvizu, slika 3 misel, ki so jo učenci pripisali k plakatu, slika 4 pa napis na majici, ki so jo učenci nosili na kvizu in jih dobili za nagrado.

Sklep

Pristopi v zdravstveni vzgoji se spreminjajo. Zdravstvena vzgoja postaja vse pomembnejša aktivnost v promociji zdravja. Vse bolj prehaja od preprečevanja bolezni h krepitvi zdravja. Tudi šola postaja pomembno okolje, ki lahko veliko pripomore k izboljšanju zdravja. Otroke in mladostnike zajema skozi daljše obdobje in v obdobju, ko lahko nanje še vplivamo vzgojno. Šola vpliva na zdravje in vedenje v zvezi z zdravjem prek zdravstvenovzgojnih vsebin v učnem načrtu (formalni kurikulum) in na neformalen način prek okolja, v katerem učenci živijo. Pri formalnem kurikulumu je pomembno vedeti, da lahko vključuje dobre zdravstvenovzgojne vsebine, vendar okolje, v katerem učenci živijo še zmeraj deluje nasprotno. Učenci tako ne vidijo povezanosti podanih zdravstvenovzgojnih vsebin z življenjem in vedenjem. Ta vidik zdravstvene vzgoje smo upoštevali pri kvizu o aidsu. Izbrali smo pristop v zdravstveni vzgoji, ki temelji na raziskavi mladostnikov o aidsu. Upoštevali smo kompleksnost dejavnikov, ki vplivajo na vedenje v zvezi s preprečevanjem aidsa. Izhajali smo iz dejstva, da je znanje premalo in ne more voditi k zdravemu vedenju. Prav zato smo poleg formalnega dela kviza, dali poudarek okolju in celotnemu vzdušju ob samem poteku kviza. Sodelovali so vsi učenci ciljne populacije. Njihovo sodelovanje je prehajalo od pasivnega k aktivnemu. Vse skupaj sta podpirala sproščeno vzdušje in zabava. Kviz o aidsu je prispeval k razjasnjevanju nekaterih vrednot, povečevanju življenjskih spretnosti in zviševanju samospoštovanja. Zavedati se moramo, da je bil eksperimentalni kviz le enkratni prispevek k zdravemu vedenju, kajti za doseganje te sposobnosti je potrebno dolgotrajno in neprekinjeno zdravstvenovzgojno delovanje. V ta namen smo izdelali program za izvedbo kviza o aidsu in ga ponudili osnovnim šolam v Pomurju. Program je sestavljen iz pisnih in ustnih

vprašanj, predloga vrstnega reda kviza in lestvice za točkovanje. Podrobnejša navodila bodo osnovne šole lahko dobile pri avtorjih kviza. Ugotovili smo namreč, da smo z vključevanjem vpliva pomembnih drugih (vrstnikov) dosegli pri učencih poleg znanja o aidsu tudi vrednotenje tega znanja s sporočili, ki so jih izdelali učenci. Pomembno vlogo so imeli tudi množični mediji, ki so ob Svetovnem dnevu aidsa usmerili pozornost poslušalcev k problematiki aidsa in tako poleg načrtnih sporočil vplivali na poslušalce tudi prek sporočanja norm. Te norme oziroma naključni učinki sporočil o aidsu so predstavljale aktivnosti mladostnikov na kvizu o aidsu.

Izvedena oblika kviza o aidsu je pokazala, da bo prihodnost preprečevanja aidsa temeljila na novih, atraktivnejših in predvsem vzgojnih oblikah zdravstvenega izobraževanja.

Literatura

1. Adjuković D, Adjuković M, Prišlin R. Aids i mladi. Zagreb: Medicinska naklada, 1991: 169–88.
2. Arko U, Hrovatin M, Jazbec R. Zdravstvena vzgoja v osnovni šoli. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 1991.
3. Belović B. Znanje o spolnosti in aidsu ter spolno vedenje mladih, pogoj za preprečevanje okužbe z virusom HIV. Specialistična naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Medicinska fakulteta. Inštitut za socialno medicino in higieno, 1997.
4. Browen L, Fritz G. Childrens knowledge and attitudes about AIDS. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry 1988; 27: 504–8.
5. Durant RH, Sanders JM. Sexual behavior and contraceptive risk-taking among sexually active adolescent females. J Adolesc Resarch 1991; 6: 164–80.
6. Grossmann R, Scala K. Health promotion and organizational development. Office for Europe, 1993:14–31. Developing Settings for health. Vienna: World health organization Regional office for Europe, 1993: 14–31.
7. Kipke-Sabol Lj. Ocena potrebe ciljanog spolnog odgoja srednješkolske omladine. Magistarski rad. Zagreb: Medicinski fakultet, 1990.
8. Likar M. Globalni vidiki AIDS-a. Med Razgl; Suppl 5, 1989: 1–8.
9. Moore S, Rosenthal D. Adolescent invulnerability and perceptions of aids. J Adolesc Research 1991; 6: 164–80.
10. Shapiro S, Flaherty-Zonis C. Uvod v spolno vzgojo. Ljubljana: Sklad za odprto družbo, 1994.
11. Strunin L, Higson R. Acquired immunodeficiency syndrome and adolescent: knowledge, beliefs, attitudes and behaviors. Pediatrics 1987; 9: 825–8.
12. Zani B. Male and female patterns in the discovery of sexuality during adolescence. J Adolesc 1991;14: 163–78.